

ALGEMEEN

N. Steenkamp, *Doe wel en zie niet urn. Ridderorden en onderscheidingen in de Nederlanden* (Den Haag: Sdu uitgevers, 2000, 240 blz., f69,90, ISBN 90 12 08948 4).

Elk jaar rond 30 april krijgen weer tal van bekende en minder bekende leden van de Nederlandse samenleving een lintje van de koningin. Voor veel mensen is dit de erkenning voor hun inzet, waarop ze al lange tijd wachten. Een dag om niet snel te vergeten. Deze mooi vormgegeven publicatie wil dit gevoel vasthouden. Het is geschreven door Nick Steenkamp, sinds 1989 benoemd tot chef kabinetzaken van het ministerie van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieubeheer. In die hoedanigheid kwam hij in aanraking met het instituut koninklijke onderscheidingen. De herziening van het Nederlands decoratiestelsel halverwege de jaren negentig was de directe aanleiding om een onderzoek te doen naar het ontstaan van ridderorden en de geschiedenis van allerlei onderscheidingen tot de dag van vandaag. Met deze publicatie wordt deze herziening in een breder historisch kader geplaatst.

Na een kort hoofdstuk over phaleristiek ofwel de kennis van orde- en onderscheidingstekens, waarin in algemene lijnen de geschiedenis van onderscheidingen wordt beschreven, staat de auteur lang stil bij de legendarische middeleeuwse orden. Zo passeren de ridderlijke orde van het Hospitaal van Sint-Jan, de Maltezer orde in Nederland, de Johanniter orde, de orde van de Tempeliers en de ridderlijke Duitse orde Balije van Utrecht de revue. Naast latere hoofdstukken over die andere legendarische orde, de orde van het Gulden Vlies, en de Napoleontische periode, is dit het aardigste hoofdstuk van het boek. De titel van het boek verwijst naar de spreuk die Lodewijk Napoleon als koning van Nederland meegaf aan de eerste vaderlandse onderscheiding: het ridderkruis voor de koninklijke orde van verdienste. Het vatte in het kort het ridderlijk ideaal samen: behoudt het goede en ga voorwaarts. In de Franse tijd hield dit vooral in dat het federalisme van de voormalige Republiek vergeten moest worden. Aller ogen mochten slechts op de toekomst gericht zijn.

De rest lijkt een beetje gratuit: de onderscheidingen in de tijd van de Bourgondiërs en de Oranjes vormen slechts een aanleiding om de registers van deze beide geslachten door te nemen. Ook blijkt er vooral onder de Oranjes een werkelijke wildgroei aan onderscheidingen te zijn ontstaan. Nu blijkt er naast de orde van de Nederlandse leeuw en de orde van Oranje-Nassau ook nog de huisorde van Oranje te bestaan. Daar zijn na de Tweede Wereldoorlog nog tal van onderscheidingen bij gekomen: onder andere het verzetshedenkingskruis, het ereteken voor orde en vrede, het Nieuw-Guinea herinneringskruis en de herinneringsmedailles VN-vredesoperaties en multinationale vredesoperaties. Sinds de jaren zestig was er in de publieke opinie een roep om het toekennen van onderscheidingen te democratiseren. Een veel gehoorde klacht was dat de toekenningsprocedure te bureaucratisch was, de verdeling over sectoren en groepen in de samenleving te ongelijk en het rangenonderscheid een bezwaar. Zo werd uiteindelijk na dertig jaar discussiëren in 1994 het decoratiestelsel herzien: de auteur wijdt daar een apart hoofdstuk aan.

De publicatie is rijk geïllustreerd met statieportretten van koningen en natuurlijk ook met foto's van alle onderscheidingen die in het boek besproken worden. In de bijlagen wordt stilgestaan bij de draagwijze van de onderscheidingen en de draagvolgorde. Ook worden de geraadpleegde literatuur—slechts secundaire literatuur, *Handelingen en wetten van de Tweede Kamer*, rapporten en statuten, en geen archiefstukken—, adressen van organisaties als de kanselarij van de huisorden van Oranje, en een register van orden toegevoegd. Dit alles geeft een goede basis voor verder onderzoek en natuurlijk ook, maar dit terzijde, voor het zelf aanvragen van een onderscheiding.

Het boek is qua opzet zeer traditioneel te noemen. Door vooral aandacht te schenken aan de dynastieke geschiedenis van de vorstenhuizen en het beleid van de overheid inzake het toekennen van onderscheidingen, schiet het zijn eigenlijke doel voorbij. De vraag is waar de gewone mensen blijven, die de onderscheidingen in de loop van de jaren ontvingen. Het boek is volgens de auteur juist geschreven om de herinnering aan een bijzondere gebeurtenis in hun leven weer op te roepen. In die opzet is het boek niet geslaagd. Misschien had een aantal portretten van die uitzonderlijke mensen het boek een feestelijker tintje gegeven.

Marc van Kuik

K. van den Oord, *Scolae de Buscho 1274-1999. Fragmenten uit de historie van de Latijnse school van 's-Hertogenbosch ter gelegenheid van het 725-jarig bestaan* (Vlijmen: Uitgeverij Histordia, 1999, [257] blz.).

In 1999 werd het 725-jarig jubileum van het stedelijk gymnasium van Den Bosch gevierd. De geschiedenis van de school was reeds beschreven, en men koos daarom voor een ambitieus project: de publicatie van de leerlinglijst van 1274 (het jaar dat de school voor het eerst vermeld wordt) tot heden. Uitgangspunt was het van 1734 tot 1913 door opeenvolgende rectores bijgehouden *Album Studiosorum*. Classicus W. Demesne liet het door leerlingen transcriberen en vulde het aan uit doop-, trouw- en begraafboeken en burgerlijke stand. De leerling-administratie van 1913 tot 1999 leverde gegevens voor de twintigste eeuw. Over de periode vóór 1734 verzamelde Demesne in het gemeentearchief allerlei gegevens zonder volledigheid na te streven. Ook de namen van docenten en andere medewerkers werden bijeengebracht, tot uiteindelijk een corpus van 6.000 namen was gevormd. Deze lijsten vormen de kern van het boek, en de reden van het bestaan ervan. De namen zijn op alfabet gerangschikt, zodat op Johannes van Hooft, geboren 30-4-1732 direct Marion van Hooft volgt, die op 4-6-1973 het levenslicht zag. Hoewel het jammer is dat zo het historisch verband tussen de gegevens verloren gaat zal het voor oudleerlingen fascinerend bladeren zijn. Hele families trekken aan het oog voorbij. Alleen de rectoren hebben op hun eigen lijstje het alfabet voor de chronologie mogen verruilen — de eerste naam dateert uit 1488.

De publicatie van de lijsten is aangekleed met de feestredes die ter gelegenheid van het jubileum werden uitgesproken, en met een aantal zeer uiteenlopende artikelen. Wat ze gemeen hebben is de vriendelijke toon die bij jubilea hoort en de neiging tot retoriek die daarmee soms samen gaat. Het fraai vormgegeven boek zou met doorlopende bladzijdennummers, een inhoudsopgave en een register aan toegankelijkheid gewonnen hebben, nu blijft het de bladerende lezer verrassen. Curieus is het ontbreken van enige aandacht voor de gebouwde omgeving waarin het onderwijs plaatsvond.

J. Koldewey gaat in 'Was Jeroen Bosch wat jaren vóór Erasmus leerling van de Latijnse school te 's-Hertogenbosch' (I 3-12) niet zo zeer in op de gestelde vraag (het antwoord luidt weinig verrassend: wellicht) als op de rol van het Latijn en de Latijnse opschriften in Bosch' werk. J. Spoelder, die een dissertatie over prijsboeken heeft geschreven, gaat in op de gewoonte prijzen uit te reiken als 'de pedagogiek van de wedijver' (I 15-42). Het artikel heeft door omvang en inhoud het meeste gewicht van de bijdragen aan de bundel, en verhaalt doel en vorm van prijsuitreikingen, de uitgereikte boeken, en de wijze waarop de uitreikingen door de scholen gebruikt werden om gunstig in de publiciteit te komen. Een bijlage met wrijfsels van wapenstempels op prijsboeken van de school sluit het artikel af. J. de Vet inventariseert in 'De Latijnse school te 's-Hertogenbosch in het tijdperk van de Verlichting: 'Urbs antique ruit' (I